

tor): en el Capcir tenim moltes notícies antigues d'una de famosa a l'aiguabarreig de l'Aude i la Lledura,⁷ en la qual reservava el dret de pesca ja Pere el Gran abans de ser rei, el 1260.⁸ Això continua viu en l'Alt Pallars, on avui l'*aixecada* és, però, ja en un prat eixut que ha estat guanyat al riu o barranc eixugant-ne un tros: Pere Arnatot en parlava a Alòs d'Àneu, l'estiu de 1935, d'un dallaire que treballava en una *aixecada*, etc., i allí a la vora, a Isavarre, m'ensenyaven 25 anys més tard un prat així, que en diuen l'*aïškákada*; a Andorra això ha quedat fixat toponímicament per un duplicat, perquè el mateix riu que baixa dels Cortals d'Encamp i que anomenaven, el 1952, el *Ruissec*, desemboca a la vall de la Valira a través de la partida anomenada l'*Aixec* (E. T. C. II, 16). Així es comprèn que les avingudes tèrboles i impetuoses d'aqueixos riuets pirinencs han fet ben fàcil d'elevant el terreny en llur part baixa, convertint-ne els llits en un fèrtil «aixec».

Com que també passa que llavors s'eleva alhora el nivell de l'aigua, quan no és possible d'obtenir-la, el mot s'aplicà al mateix temps a l'aigua mateixa que s'elevava, i així a Conat el meu informant pastor em ponderava la profunditat de les aigües dient-me que «hi havia una *əškákád* d'aigües aixís!» (1960). És ben possible que amb aquest valor s'usi ja el verb, aplicat al curs de les aigües, en un doc. rossellonès de 1306, on s'aparia amb *currere facere*, amb complement de les *aquas*, i s'encomana aquesta missió necessària a uns que «habeant curam et posse *execandi* et currere faciendi omnes aquas», *InvLC*.

Des d'aquests usos s'explica en forma ben satisfactòria la generalització de sentit d'elevant el nivell d'un terreny o d'una aigua fins a 'alçar' en general; i no té res de sorprenent que la creació d'un tal verb s'hagi esdevingut precisament en català, la principal llengua literària nascuda en els Pirineus⁹ (un corollari en seria que a la part del domini més allunyada d'ells és on el nou verb *aixecar* prengué menys volada i fermesa). També en terrenys pantanosos, *aixecar* un aigüamoll o dessecar-lo equivalia a alçar el nivell d'unes terres baixes (cosa que es féu poc entre Túrria i Xúquer, perquè el país vivia del conreu de l'arròs): el primer testimoni d'això el tenim ja en el S. XIII, en les *VidesR.*: «e així cuydava omplir la cisterna e l'ac *exequar*» (P257r2). I aplicat també a una porció costera de la mar: «Sant Clement --- en lo dia de la sua festa, la mar s'*execa* en aquel loc, e entrò la riba, per espasi de tres milers», P250v1 (*se secha* en B; traduïnt *mare recedit*, 786).

En el seu sentit etimològic el verb s'aplicà també a l'aigua de les fonts, i amb aquest valor el trobem així mateix amb gran extensió, i tant amb ús intransitiu com reflexiu. Aquell el tenim en el testimoni romànic més antic del verb, a mj. S. XIII, en Guillem de Cervera: «riu secanan corrent / e fonts *execaran*: / Sans Agostins no-n men / qui o va recomtan» (*Prov.*, 827b; també en l'1103b; i ja hem vist que n'hi ha així mateix un cas en el *Facet*); igual vaig sentir-ho al capdamunt de Cardós, a Tavascan: «un patamoll

que no *eixeque* mai, perquè hi rage una font» (BDC xxxiii, 286); de vegades es deriva d'ací un adjectiu postverbal: *ara la font de la Salanca és ešéka* a Cardós; i més avall, a Aidí, l'usen junt amb el verb reflexiu: «la font no l'han vista mai *ešéka* però aquest any s'a *išekát*» (1958). Ja en la *Questa* de Reixac: «davelà per bàura, e cant él fo davelat la fontane s'*axacà* --- mas hom no la pot *axacar* ---» (117.38, 118.2). Aquest ús reflexiu aplicat a fonts el tinc anotat de tot el Pallars, la Conca i Ribagorça: a Moror, Envall, Senyiu, Castrossit i Güel (1958); i no és sols del Pirineu car també vaig oir-lo a Eivissa «allà (hi ha fonts) si no s' *əšékən*», a Sant Miquel de Balansat (1963).

Tornant, però, a l'ús d'alçar el nivell de les aigües o entrebancar-ne el curs, i del del verb que significa 'elevant', emprat amb aquest valor, en tenim testimonis en territoris ben llunyans del català. Així el verb *levà* en occità. El *TdF* ens dóna detalls de *levado* «chaussée, digue» en el dialecte rodanès i d'altres; Krüger també troba *levado* «clôture --- sur une rivière» en el vessant Nord dels Pirineus (*Die Hochpyr.* A, II, 386); concretament *levada* «barrage sur un cours d'eau» a l'Alvèrnia (Vinols), i a l'Ardecha (allà on -ATA > -á) tenim *lò levá* per a «Staudamm» (Dornheim, VKR IX, 360).

Per comprendre que això no ve de la idea d'alçar un mur sinó el nivell de l'aigua ens pot bastar l'observació que el nom de lloc *Água-Levada* es repeteix en diversos punts del Nord de Portugal (una freguesia d'aquest nom prop de la ria d'Aveiro, una altra 18 km al NE. del Porto). Però és que amb aquest mateix sentit es va usar *levantar* en context clar en molts antics textos forals aragonesos, com els *Fueros* del S. XIII, on *levantar una cequia, una canal* és «represar el agua ---»: «si en un mismo río foren dos molinos e la agua del molino de iuso engorga al de suso --- pues que fore feito el molino de suso, el sensor del iusano no *levantasse* so cequia o sos canales ---»; i en el contemporani *Vidal Mayor* trobem *alçar* amb valor anàleg: «si --- la presa de la rueda de iuso fuere *alçada* más que ante, et por ende es embargada la de suso ---» (Tilander, *Fueros de Ar.*, p. 452, § 287.2); i avui encara observava jo un tal valor de *levantar* a les terres andínes del Plata: «para poder *levantar* el agua los hacemos por medio de enramado, pisado con piedras i lajas» (diari *Los Andes*, 4-x-1940).

Altament també en cat. ant. s'usà amb valors així el verb *llevar*, puix que en un doc. ross. de 1315 veiem «el die que foren *livatz* los exaugedors el rech no correch» (*RLR* xxx, 267). No nego que aquests usos no són estrictament paral·lels a la innovació semàntica 'assecar o entrebancar el curs de l'aigua' a 'alçar el nivell del corrent' i 'el del terreny per on corre', però comproven de sobres que les dues idees han estat inseparables pertot, i coincidint en una mateixa expressió lingüística. En la ribera del Xúquer les *argoleges* són també el terreny que augmenta de nivell per l'asseccament dels continus alluvions, sinó que allí el resultat és que en sentit contrari el verb